

Vitryssland

Innehåll

1. Sammanfattning.....	3
2. Strategiska utvecklingstendenser	4
Utrikespolitik	4
Inrikespolitik.....	4
MR.....	5
Ekonomi.....	5
Sociala reformer	6
3. Svenskt utvecklingssamarbete – Sidas program i Vitryssland.....	7
3. 1. Förutsättningar och överväganden.....	7
3. 2. Övergripande genomgång av Sidas program i Vitryssland.....	8
3. 3. Sektoranalys.....	9
4. Administration.....	12
Personella resurser	12

Utgiven av Sida 2005

Avdelning Europa

Författare: Rolf Büchel

Tryckt av Edita Communication AB, 2005

Artikelnummer: SIDA4738sv

Denna publikation kan laddas hem/beställas från www.sida.se/publikationer

1. Sammanfattning

Det Sida-finansierade programmet styrs av landstrategin för Vitryssland 2002–2004, vilken har förlängts med ett år att gälla under 2005. Samarbetet sker i ett långsiktigt perspektiv för stöd till en modernisering och demokratisering av det vitryska samhället, inriktat på att bereda väg för framtida reforminriktade insatser, som omfattar hela sektorer och är av bredare karaktär än de som sker idag. Huvudvikten i samarbetet har lagts på områdena demokratins fördjupning, ekonomisk omvandling och social trygghet. I ett land med en repressiv statsapparat har det känts angeläget att i första hand stödja valet av NGOer som samarbetspart. Inom sektorer med reformbenägna aktörer, som under ibland besvärliga förhållanden försöker arbeta för en modernisering och utveckling av landet, har det varit aktuellt med ett myndighetssamarbete. Representanter från både enskilda organisationer och den offentliga administrationen involveras i olika projektaktiviteter, genom vilka statliga tjänstemän kommer i kontakt med svensk och europeisk värdegemenskap, men också med transitionserfarenheter från grannländerna. Volymen på samarbetet 2004 uppgick till 30 miljoner kr.

2. Strategiska utvecklingstendenser

Utrikespolitik

Relationen västerut med i första hand EU och USA fortsätter att vara ansträngd. Som en följd av landets politik, som inte tar hänsyn till grannländers och den internationella gemenskapens behov och intressen, har regering och myndigheter isolerats, vilket haft mycket negativa följder för Vitryssland som helhet. Efter att OSSE-kontoret tvingades stänga under 2003, öppnade kontoret på nytt med ett något snävare mandat 2004. Mandatet har sedan dess förlängts till 31 december 2005. Många internationella organisationer, bl.a. Soros-fonden och IREX Promedia, har inte fått förnyad ackreditering att verka i landet.

I oktober 2004 antog USAs Representanthus (återstår USAs Senat och President) den sedan länge omtalade "*Belarus Democracy Act*", förutseende stöd till oberoende media och NGOs. EUs ministerråd utfärdade i december samma år inreseförbud för sex höga vitryska tjänstemän, som en reaktion på den vitryska valutgången.

Relationen med unionspartnern Ryssland har gradvis försämrats och kan nu betecknas som ansträngd. Orsakerna bottnar till stor del i olika uppfattningar om hur unionsfördraget ska utvecklas vidare och är av både politisk och ekonomisk natur. Exempel på svårigheter har varit Rysslands bristande stöd för en tredje presidentperiod och oenighet om tidpunkt för införandet av gemensam valuta. På andra områden fortsätter emellertid Vitryssland att ha en god relation till Ryssland. Detta gäller t. ex. det växande samarbetet inom Enat ekonomiskt område (EEP), Organisationen för överenskommelse om kollektiv säkerhet (ODKB), m. fl.

Inrikespolitik

Året som gått präglades huvudsakligen av valen till Nationalförsamlingen och folkomröstningen den 17 oktober 2004. Samtliga 110 platser i Representanthuset vanns av regeringsvänliga eller neutrala kandidater; ingen öppet oppositionell kandidat blev invald. I folkomröstningen röstade 77% för att ändra konstitutionen så att presidentämbetet får innehas i högst två perioder. Enligt valobservatörer förekom ett visst valfusk, då så många som 35–50% enligt olika opinionsundersökningar röstade för en ändring.

Oppositionspartierna, bestående främst av Vitrysslands socialdemokratiska parti (Narodnaja Gromada), Förenade civila partiet (OGP), Vitrysslands folkfront (BNF) och Vitrysslands kommunistiska parti (KPB), har inlett ett valsamarbete inför presidentvalet våren 2006, inför vilket de kommer att försöka enas om en gemensam presidentkandidat.

MR

De mänskliga rättigheterna har ytterligare inskränkts något under 2004. Detta märks bland oberoende media, där många tidningar tvingats upphöra och utländska TV-stationer berövats sin ackreditering. I samband med undersökning om skattebrott av Vitryska Helsingforskommittén, befarades det att organisationen skulle kunna komma att tvingas stänga, vilket dock hittills inte skett.

Den fängslade oppositionspolitikern Michail Marinitj, tidigare handelsminister och ambassadör, dömdes nyligen till tre och ett halvt års fängelse. Han anses ha haft nära kontakt med ledande ryska tjänstemän och politiker.

Ekonomi

Den vitryska ekonomin utvecklades gynnsamt under 2004. Ökningen berodde på ökad industriproduktion (ökad rysk efterfrågan av maskintillverkning, metallindustri) och bränsleproduktion (ökad oljeraffinering). Samtidigt stimulerade en ökad privat konsumtion (löne- och pensionsökningar) och investeringar ekonomin.

Ökningstakt under 2004 (2003 = 100)

	BNP	Industri- produktion	Jordbruks- produktion	Investe- ringar	Konsument- priser
Vitryssland	111	117	113	120	118
Ryssland	107	106	102	111	112
Ukraina	112	112	119	135	109

Privatiseringen av den vitryska ekonomin går långsamt. De i början av 1990-talet utfärdade privatiseringscheckarnas ("Imusjjestvo") giltighetstid har förlängts till 31 december 2005. Hittills har c:a hälften av checkarna utnyttjats, huvudsakligen p. g. a. begränsat antal företag i vilka checkarna kan utbytas mot aktier. Omdiskuterade ekonomiska reformer har hittills inte genomförts i någon större omfattning. Planerad utauktionering av sex stora petrokemiska företag och en lång lista av andra stora och medelstora statliga företag har inte skett, delvis på grund av ointresse från utlandet, då priset satts högt och principen "statens innehav 50% + 1 aktie" gäller. Det omtalade inledda uppköpet av bryggeriföretaget "Krynitsa" av "Baltika" fick avbrytas. Inom vissa områden kan dock en begränsad reformvilja noteras. Det gäller bl.a. privata jordbrukare, vilka tilläts överta konkursmässiga kolchozer med medlemmar, byggnader, utrustning och skulder. Per 31 december 2004 fanns det 26 privata jordbrukare som övertagit en kolchoz (av sammanlagt c:a 2 600 kolchozer/sovchozer) (2003 – 21 st., 2002 – 14 st.).

Priset för den ryska gasimporten ökade kraftigt i början av 2004 till följd av minskade ryska subventioner, med ett pris på c:a USD 50–60 per kubikmeter, vilket är c:a halva världsmarknadspriset (samma pris som Ukraina betalar). I syfte att minska landets beroende av energiimport har regeringen antagit programmet "Energisäkerhet för Republiken Vitryssland för 2005–2010 och fram till 2020". Programmet anger att lokalt producerad energi bör öka från 13–15% till 25–30%.

Vitryssland avser att under 2005 underteckna Kyotoprotokollet till FNs ramkonvention för klimatförändringar.

Sociala reformer

Begränsade sociala reformer fortsätter att genomföras. Genomförande i större skala och på djupare plan förhindras av brist på resurser snarare

än politisk vilja. Många nationella program som tangerar det sociala området har antagits, vilket markerar den politiska intresset och viljan. Bland dessa märks *“Nationell aktionsplan för att uppnå jämlikhet på genderområdet 2001–2005”* och *“Vitryska programmet för omfattande åtgärder för förhindrande av människohandel av kvinnor och spridning av prostitution 2002–2007”*.

3. Svenskt utvecklings-samarbete – Sidas program i Vitryssland

3. 1. Förutsättningar och överväganden

Samarbetet styrs av landstrategi för Vitryssland 2002–2004, vilken i avsaknad av större förändringar och reformer i det vitryska samhället har förlängts av regeringen med ett år att gälla under 2005.

Samarbetet ska ses i ett långsiktigt perspektiv för stöd till en modernisering och demokratisering av det vitryska samhället. Det är inriktat på att bereda väg för framtida reforminriktade insatser som omfattar hela sektorer och är av bredare karaktär än de som sker idag, liknande de som genomförts och genomförs i bl.a. Ryssland och Ukraina.

Huvudvikten i samarbetet har lagts på områdena demokratins fördjupning, ekonomisk omvandling och social trygghet. I ett land med en repressiv statsapparat har det varit angeläget att i första hand stödja valet av NGOer som samarbetspart. Det har varit aktuellt med ett myndighetssamarbete inom sektorer med reformbenägna aktörer, som under ibland besvärliga förhållanden försöker arbeta för en modernisering och utveckling av landet. Intrycket är att repressionen i Vitryssland långsamt ökar, samtidigt som vissa aktörer inom landet tillåts ägna sig åt reformbetingad verksamhet. Representanter från både enskilda organisationer och den offentliga administrationen involveras i olika projektaktiviteter, genom vilka statliga tjänstemän kommer i kontakt med svensk och europeisk värdegemenskap, men också med transitionserfarenheter från grannländerna.

Vitryssland präglas av en post-sovjetisk fattigdomsstruktur, med maktlöshet, undersysselsättning, låga inkomster och ett otillräckligt socialt skyddsnät. Alla Sida-stödda insatser präglas av en direkt eller indirekt fattigdomsansats, med mål att stödja processer som verkar för en ökning av sysselsättningen och det sociala skyddsnätet.

Sidas ansats är att stödja verksamhet regionalt utanför huvudstaden Minsk. Regionerna är starkt underrepresenterade bland utländska givares insatser i Vitryssland. Syftet är dels att eftersträva en jämnare utveckling av landet, dels att luckra upp regionernas isolering.

Det finns en strävan att bredda programmet till att på sikt omfatta nya sektorer. Omvandlingsprocessen till ett modernt samhälle förutsätter en bred ansats i de sektorer som omfattas av områdena demokratins fördjupning, ekonomisk omvandling och social trygghet. Ett första steg i denna ansats är projekt om jordbruk och hiv/aids. Uppmärksamheten är riktad även på en annan typ av projekt, gränsöverskridande treparts-samarbete omfattande i första hand Lettland, Litauen och Polen, vilka i

samband med EUs utvidgning i maj 2004 kommit att bilda ny EU-gräns. För att motverka ytterligare isolering av Vitryssland bedöms sådana projekt som relevanta och eftersträvansvärda.

Risker

Ett antal risker kan definieras som berör det vitryska programmet. Av utländska givare finansierade projekt ska genom den vitryska parten registreras av regeringen i enlighet med nationella strategier eller av Presidentadministrationens Departement för humanitär verksamhet. Sedan slutet av 2003 har den administrativa processen blivit mera komplicerad och tidskrävande. Hittills har alla ingivna Sida-finansierade projekt blivit registrerade, men detta är inte självskrivet.

Svenska och vitryska projektparter har hittills kunnat besöka Vitryssland resp. Sverige inom resp. projekts ram med några få undantagsfall, men även detta är inte självskrivet. Under våren 2005 kan en ny utlänningslag komma att behandlas av Nationalförsamlingen, vilken väntas begränsa vissa kategorier av utländska medborgares möjligheter att erhålla visum till Vitryssland. Detta kan komma att påverka vissa av de svenska projektparterna. Vad beträffar vitryska tjänstemäns medverkan i studieresor utomlands ska dessa, i likhet med tidigare, godkännas av regeringen om det är en minister eller ställföreträdande minister; tjänsteman på departments-/styrelse-/avdelningsnivå måste erhålla s. k. ministerorder. I något enstaka fall under 2004 fick inte tjänstemän delta i sådana resor.

3. 2. Övergripande genomgång av Sidas program i Vitryssland

Vitryssland förblir ett av de få länderna i det forna Sovjetunionen, som ännu inte genomgått processer av reform, liberalisering och privatisering i ordens vidare bemärkelse. Stöd som lämnas till olika organisationer, myndigheter såväl som NGOs bör därför ske under lång tid, i syfte att nå uthållighet för den vitryska parten. De Sida-stödda insatserna är därför som regel flerfasiga.

De allmänna intrycken är att insatserna som regel präglas av stort intresse och reformvillighet på den vitryska sidan. Detta kan avläsas i vidtagna administrativa åtgärder, såväl som i förändrad organisationsstruktur och stärkt kompetens. Samtidigt är den vitryska sidans möjligheter att bidra till samfinansiering av projekt eller ur den lokala Administrationens budget stödfinansiera vissa åtgärder nära nog obefintliga.

På grund av programmets selektiva ansats vad gäller projektinriktning är det svårt att nå koncentration i programmet, då detta förutsätter breda lösningar av hela sektorer.

Volymen uppgick till totalt c:a 30 milj. kr. 2004, med följande fördelning:

	Milj. kr.	Procent
Demokratins fördjupning	17,8	58,6
Ekonomisk omvandling	3,3	10,7
Social trygghet	9,1	30,0
Miljö	0,2	0,7
Summa	30,4	100

Volymen 2003 uppgick till endast c:a 15 milj. kr., då några större utbetalningar tidigarelades till året innan resp. senarelades till året efter. Ambitionen för 2005 är en volym på 40 milj. kr., men kommer eventuellt inte att nås bl. a. p. g. a. svårigheter med projektregistrering.

3. 3. Sektoranalys

Målet för stöd till demokratis förändring är

- att stärka de krafter i Vitryssland, som verkar för en demokratisering av samhället med tyngdpunkten på MR-organisationer, media, NGOs, offentliga och oberoende opinionsbildare

Samarbete mellan enskilda organisationer

EO-samarbetet utgör en central del av programmet och syftar till att stärka en svag och till sin numerär liten NGO-sektor. Stödet kanaliseras dels genom Forum Syds program, dels genom direktstöd till vitryska NGOer. Det finns en strävan att involvera NGOer i projektsamarbetet, även när den vitryska huvudparten är en myndighet. Många vitryska NGOer har ett bra och väl fungerande samarbete med myndigheterna.

Massmedia

Arbetet med att stärka och utveckla NGOer verksamma inom massmedia fortsätter. Fojos fortbildning av vitryska journalister och lärare i Sverige sker i samband med den oberoende journalistassociationen BAZj och Minsk statsuniversitets journalistfakultet. Projektet utgör ett andningshål och värdefullt moraliskt stöd för enskilda journalister och oberoende media, som kämpar för att bibehålla sin journalistiska integritet. Det bidrar aktivt till att skapa och upprätthålla informella nätverk mellan journalister från såväl olika regioner som mellan olika media.

Lokalt självstyre och politikerutbildning

Sala Ida genomför politikerutbildning i bl. a. lokalt självstyre i samarbete med NGO:n Lev Sapega-fonden. Utbildningen sker främst regionalt och kopplades 2004 till parlamentsvalen i oktober. En viktig del i utbildningen är studieresor till bl. a. Sverige för unga lokalpolitiker.

Beslutsfattare

Ett samarbete inleddes 2004 mellan SIPU International och Vitrysslands utrikesministerium, inom ramen för vilket studieresor för högt uppsatta tjänstemän inom ministerier och andra myndigheter anordnas till Sverige i syfte att studera hur Sverige löst ett antal problem inom tio definierade områden. Besöken har rönt stor uppskattning både på vitryskt och svenskt håll och bl. a. bidragit till ökade myndighetskontakter med Vitryssland.

Gender

Språngbrädan och det privata universitetet "ENVILA" inledde 2004 ett projekt om jämställdhet och kvinnligt entreprenörskap, syftande till att öka genderbalansen i Vitryssland och stödja en ny genderlagstiftning.

Människohandel

IOM, Inrikesministeriet, Åklagarmyndigheten och olika NGOer samarbetar i ett framgångsrikt projekt mot människohandel i kvinnor och barn. Samarbetet är ett exempel på de goda resultat som kan nås när det finns en intresserad och motiverad myndighet. Projektet förväntas ytterligare effektivisera myndigheternas kamp mot människohandel samt bidra till offers återanpassning.

Målet för stöd till ekonomisk omvandling är

- *att stödja och underlätta den ekonomiska omvandlingsprocess som pågått sedan 1991, men som ännu inte kunnat slutföras på grund av myndigheternas restriktiva inställning till ekonomiska reformer*

Småföretagsutveckling

IFC i Minsk, Sydsvenska Industri- och Handelskammaren samt Företagarna bedriver sedan 2002 ett program på mikro- och makronivåer, där dels regionala företagarföreningar stärks både i sin roll som språkrör för små- och individuella företagare och organisatoriskt/finansiellt, dels fortsätter dialogen med centrala (och regionala) myndigheter om ekonomiska reformer. Utvecklingen av småföretag är viktig, dels för att de utgör en fundamental komponent i den ekonomiska strukturomvandling som Vitryssland står inför, dels för att företagarna som samhällsgrupp med största sannolikhet kommer att bli en självständig kraft som kommer att ställa krav på modernisering av Vitryssland och förbättrade möjligheter till handelsutbyte med omvärlden.

Jordbruk

En under 2004 genomförd förstudie rekommenderade ett projekt inom jordbrukssektorn i syfte att skapa en pilotmodell för att privata jordbrukare, som övertagit en förlusttyngd kolchoz, skulle kunna utvecklas och stärkas och nå organisatorisk och ekonomisk uthållighet. I projektet väntas två lokala jordbruksskolor ingå.

Lantmäteri

Swedesurvey samarbetar med NGO:n "Associationen för landreform" och Nationella kadasterstyrelsen. Projektet ligger till grund för en värdering av alla fastigheter i Vitryssland, att fungera som ett redskap vid en kommande markprivatisering och fastighetstaxering. Ett mindre antal fastighetsauktioner har skett under 2004 i experimentsyfte. Masterutbildning i Land Management fortsätter som en del i KTHs regionala projekt, i vilket samarbetet i Vitryssland sker med Statsuniversitetet i Novopolotsk.

Målet för stöd till social trygghet är

- *att stödja och underlätta pågående trygghetsreformer inom den sociala sektorn, men också att arbeta förebyggande och uppföljande inom områdena narkotika, hiv/aids, m. fl.*

Barn- och ungdomsvård

Socialhögskolan samarbetar med Utbildningsministeriet om utbildning av socialarbetare vid socialpedagogiska centra och härbergen. I projektet med Adoptionscentrum och den vitryska myndigheten "Nationellt adoptionscentrum" är syftet dels att utbilda personalen vid småbarnshem (0–3 år), dels att främja inhemsk adoption. Bägge projekten syftar till att stärka den öppna barn- och ungdomsvården.

Drogförebyggande arbete

Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle (RNS) och NGO:n "Kalegium" har genomfört ett pilotprojekt i södra Vitryssland i syfte att arbeta drogförebyggande bland ungdomar. I projektet har bl. a. framgångsrikt arbetsmetoden "rovesnik-rovesniku" använts.

Hiv/aids

En under 2004 genomförd förstudie rekommenderade ett projekt inom hiv/aids, och under 2005 väntas ett samarbete mellan Stiftelsen Noaks Ark och NGO:n "Pozitivnoe dvizjenie" inledas, vilket kommer att fokusera på förebyggande arbete bland ungdomar och unga vuxna samt uppföljande arbete bland redan smittade.

4. Administration

Personella resurser

<i>Avdelning</i>	<i>Tidsbehov</i>	<i>Planering/beredning/rådgivning</i>
EUROPA	80% av årsarbetskraft	Planering/beredning/uppföljning av Vitrysslandsprogram
SEKA	1 vecka	Beredning/uppföljning av Forum Syd-program

Att halvera fattigdomen i världen till år 2015 är vår tids största utmaning. Det kräver samarbete och uthållighet. Samarbetsländerna ansvarar för sin utveckling. Sida förmedlar resurser och utvecklar kunskap och kompetens. Det gör världen rikare.

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT
UTVECKLINGSSAMARBETE

105 25 Stockholm
Besöksadress: Sveavägen 20
Telefon: 08-698 50 00
Telefax: 08-698 56 15
sida@sida.se, www.sida.se